

Баулін Олег Вячеславович,

старший викладач відділу підготовки
прокурорів з процесуального керівництва та
криміналістичного забезпечення досудового
розслідування інституту спеціальної підготовки
Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ: ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СЛІДЧОЇ ПРАКТИКИ

Впізнання як дія за значенням упізнавати (впізнавати, упізнати, впізнати), тобто виявляти в кому-, чому-небудь когось знайомого або щось знайоме [1, с. 460], з давніх часів застосовується для встановлення особи, винуватої у вчиненні злочину. Основу впізнання складає «здатність людської психіки не лише фіксувати, а й зберігати в пам'яті особливий комплекс ознак, що дозволяють виділяти певні об'єкти із групи їм подібних» [2, с. 226].

Початково у вітчизняному кримінальному провадженні нормативне врегулювання впізнавання стосувалося етапу судового слідства, під час якого огляд речових доказів і допит щодо них осіб міг пов'язуватися з пред'явленням цих доказів підсудному, потерпілому, свідкам (ст.ст. 105, 697, 725 Статуту кримінального судочинства Російської імперії). За аналогією ці норми застосовували у той період під час дізнання та досудового слідства. І хоч з приводу пред'явлення для впізнання, об'єктом якого могло бути як предмети (викрадене майно, знаряддя вчинення злочину, інші речі), так і особи та труп, слідчі складали спеціальний протокол, воно до кінця 50-х років минулого століття вважалося різновидом допиту [3, с. 282–283].

Навіть після закріплення порядку пред'явлення особи і предметів для впізнання у кримінально-процесуальному законі, відомі радянські науковці стверджували: впізнання – це теж показання і проводиться воно у формі допиту, але від звичайного допиту цей акт відрізняється тим, що при його виконанні свідку (потерпілому, обвинуваченому) пред'являється інша особа, стосовно якої йому пропонується показати, впізнає він у ній ту особу, щодо якої він показував [4, с. 114]. При цьому, свідок (потерпілий, обвинувачений) двічі описує особу, про яку дав показання: до пред'явлення для впізнання і під час пред'явлення. Робиться це для того, щоб у випадку впізнання можна було порівняти вказані до пред'явлення ознаки і прикмети з реальними ознаками і прикметами особи, яка пред'являлася для впізнання, – це слугує перевіркою правильності впізнання [4, с. 115].

Проте, більш слушною є думка, що пред'явлення для впізнання хоч і нагадує допит або очну ставку, але суттєво відрізняється від них за цілями і процедурою проведення та складною пізнавальною структурою. Воно не вичерпується одним лише отриманням

інформації, як при допиті, а включає операції, які моделюють ситуацію «випадкової зустрічі», що мала місце у минулому: тому хто впізнає належить узнати того, кого він раніше зустрічав і пояснити свій вибір [5, с. 136–137]. І дійсно, у ході пред'явлення для впізнання слідчий сприймає сформований ним складний інформаційний об'єкт: групу осіб або декілька однорідних предметів, а також повідомлення того, хто впізнає, про результати мисленого ототожнення матеріального та ідеального об'єктів.

У той же час, як відомо, відображення під час фіксації має вибірковий характер: відображається лише те і у тому обсязі, який уявляється необхідним для суб'єкта фіксації [6, с. 103]. А таким зараз частіше виступає слідчий, який не завжди виважено підходить до належної фіксації інформації, яку під час допитів йому повідомляють свідки, потерпілі про зовнішні ознаки і прикмети тих чи інших об'єктів, з якими пов'язується встановлення обставин, що входять до предмету доказування у конкретному кримінальному провадженні.

Доказова цінність результатів даної слідчої (розшукової) дії безпосередньо залежить від того наскільки точно було додержано вимог кримінального процесуального закону щодо необхідних умов для проведення впізнання і процедура пред'явлення об'єктів для впізнання, а також на скільки впевнено особа, яка впізнавала, вказала на конкретну особу або річ.

На жаль, на практиці нерідкими є випадки перевищеної оцінки результатів впізнання, коли в основу обґрунтування обвинувальних вироків суду покладаються непереконливі й сумнівні акти впізнання. У якійсь мірі цьому сприяють недоліки процесуального закону.

Ми приєднуємось до критики, яку висловлювали українські криміналісти з приводу невдалої редакції ч. 1 ст. 228 чинного КПК України, яка регулює порядок пред'явлення особи для впізнання [7, с. 49] зокрема такого речення цієї частини: «Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу».

Для переконливості нашої позиції достатньо нагадати ситуацію, що склалася у зв'язку з пред'явленням для впізнання раніше судимої особи, яка обвинувачувалася у викраденні з каси магазину «Міні-маркет» міста Тернопіль 1500 гривень і була засуджена у справі № 607/14707/17 21 вересня 2018 року Тернопільським міськрайонним судом Тернопільської області за ч. 2 ст. 185 КК України до 4-х років позбавлення волі.

20 лютого 2019 року Тернопільським апеляційним судом вирок місцевого суду скасовано, а кримінальне провадження було закрито на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України. Колегія суддів дійшла висновку про відсутність достатніх належних та допустимих доказів причетності особи до вчинення крадіжки грошових коштів з магазину за обставин,

встановлених судом першої інстанції, і вичерпані можливості їх одержання.

Постановою від 7 серпня 2019 року колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду рішення апеляційної інстанції залишила в силі, зазначивши, між іншим, що «перед пред'явленням особи для впізнання свідок, не описуючи зовнішній вигляд особи, яку має впізнавати, зазначила, що зможе впізнати таку особу за віком, зростом, тілобудовою та рисами обличчя, не конкретизуючи їх, проте впізнала невідому особу за віком, рисами обличчя, тілобудовою, а також за одягом, в якому цей же чоловік був одягнений під час вчинення злочину, при цьому, не заявляючи до проведення впізнання про одяг як прикмету».

Отже, з одного боку, слідчим потрібно більш детально допитувати свідків і потерпілих про ознаки і прикмети особи, яка вчинила злочин, перед тим як пред'являти їм для впізнання підозрюваного, а з іншого, - доцільно змінити редакції ч. 1 ст. 228 і ч. 1 ст. 229 чинного КПК України, прибравши з їхнього тексту другі речення, а саме: «Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу» та «Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає річ, проте може впізнати її за сукупністю ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає це у протоколі».

Список використаних джерел:

1. Словник української мови / Ред. кол.: І. К. Білодід (гол.), А. А. Бурячок, В. О. Вінник, Г. М. Гнатюк та ін. – Т.10 «Т-Ф». – К.: Наук. думка, 1878. – 660 с.
2. Кузьмичов В. С., Прокопенко Г. І. Криміналістика: Навч. посіб. / За заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсєєва. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 368 с.
3. Тарасов-Родионов П. И. Допрос при опознании / П. И. Тарасов-Родионов // Настольная книга следователя / Ред. кол.: Л. Р. Шейнин, П. И. Тарасов-Родионов, С. Я. Розенблит; под общ. ред. Г. Н. Сафонова. – М.: Гос. изд-во юрид. лит., 1949. – С. 282–284.
4. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. – [В 2-х томах]. – Т. 2. – М.: Наука, 1970. – 516 с.
5. Шейфер С. А. Следственные действия. Основания, процессуальный порядок и доказательственное значение. – Самара: Издательство «Самарский университет», 2004. – 228 с.
6. Белкин Р. С. Курс криминалистики. – [В 3-х т.]. – Т. 2. – М.: Юрист, 1997. – 464 с.
7. Лук'янчиков Є. Д. Пред'явлення для впізнання – засіб інформаційного забезпечення розслідування / Є. Д. Лук'янчиков,

Б. Є. Лук'янчиков // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 4/2015. – К., С. 46–53.

8. Постанова колегії суддів Трьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 7 серпня 2019 року у справі №607/14707/17. – Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83589933>.

Бичков Андрій Сергійович,

заступник завідувача лабораторії криміналістичних видів досліджень та обліку Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС, кандидат юридичних наук

Гресь Олена Віталіївна,

старший судовий експерт сектору технічного дослідження документів відділу почеркознавчих досліджень, технічних досліджень документів та обліку лабораторії криміналістичних видів досліджень та обліку Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС, кандидат хімічних наук

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ КР-СПЕКТРОСКОПІЇ В ТЕХНІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ ДОКУМЕНТІВ

До основних питань, які вирішуються при дослідженні паперових носіїв текстової інформації, відносять визначення давності документу та виявлення внесених змін. Не дивлячись на використання різних методів: хімічних, фізичних, фізико-хімічних, на сьогоднішній день немає єдиного підходу щодо вирішення вищезазначеної проблеми.

В останні роки значну увагу в напрямку дослідження текстових документів отримав неруйнівний метод спектроскопії комбінаційного розсіювання (КР-спектроскопії (Ramanspectroscopy)) [1, 2]. Метод спектроскопії КР не вимагає додаткової пробопідготовки досліджуваних зразків, має значний потенціал при проведенні технічної експертизи документів, а саме: виявленні групової приналежності барвників, дописок, внесених пастою кулькових ручок, визначенні послідовності нанесення окремих частин документу з використанням штрихів кулькових ручок [3, 4].

В роботі використано Раман-спектрометр Thermo Scientific DXR Raman Microscope (Thermo Fisher Scientific, USA), оздоблений двома типами збуджуючих лазерів: 532 нм та 780 нм. Діапазон зняття спектрів КР складав від 200 см⁻¹ до 1800 см⁻¹, роздільна здатність 0,9642 см⁻¹, дифракційна решітка 1800 смуг/мм, потужність лазеру 0,1 mW. Обробка одержаних результатів проводилась за допомогою